

Крим.-прав. наслідки цього виду звільнення від відбування покарання є виключно позитивними для особи. Вона не тільки не відбуватиме того покарання, яке було призначене їй судом, а й з моменту звільнення не вважатиметься такою, що має судимість (ч. 3 ст. 88 КК).

Лит.: Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. К., 2004.

Ю. В. Баулін.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ – реалізація д-вою в особі суду повноваження, відповідно до якого вона відмовляється за наявності підстав, передбачених КК, від держ. осуду особи, яка вчинила злочин, а також від покладання на неї обмежень особистого, майнового або ін. характеру, передбачених законом за вчинення цього злочину.

КК містить 3. в. к. в. як у Загал. част. (напр., розд. IX Загал. част. КК має назву – «Звільнення від кримінальної відповідальності»), так і в деяких статтях Особл. част. КК (напр., 3. в. к. в. за держ. зраду – ч. 2 ст. 111, шпигунство – ч. 2 ст. 114, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) – ч. 4 ст. 212, участь у злочин. орг-ції – ч. 2 ст. 255 та ін.). Систем. і логічне тлумачення закону дає підставу вважати, що КК під 3. в. к. в. розуміє звільнення тільки від майб., потенційної відповідальності. Стосовно ж звільнення від реальної крим. відповідальності закон використовує поняття «звільнення від покарання».

Це пояснюється тим, що крим. відповідальність реалізується в 3-х типових формах, а саме: 1) не пов'язаній із

призначенням винному покарання; 2) пов'язаній із призначенням покарання, але без його реального відбування; 3) пов'язаній із відбуванням призначеного покарання.

Тому звільнення від реальної крим. відповідальності – це звільнення від покарання, тобто від його призначення чи відбування. В усіх ін. випадках має місце звільнення від майб., потенційної крим. відповідальності.

Відповідно до ч. 1 ст. 44 КК особа, яка вчинила злочин, звільняється від крим. відповідальності у випадках, передбачених КК. Отже, повноваження д-ви обмежені КК, який містить вичерпний перелік підстав звільнення від такої відповідальності. Ними є: 1) добровільна відмова від доведення злочину до кінця (ст. 17); 2) дійове каяття (ст. 45); 3) примирення з потерпілим (ст. 46); 4) щире розкаяння особи у вчиненні злочину і наявність клопотання про передачу її на поруки (ст. 47); 5) зміна обстановки (ст. 48); 6) закінчення строків давності (ст. 49, 106); 7) можливість виправлення неповнолітнього без застосування покарання (ст. 97); 8) спец. підстави 3. в. к. в., передбачені в Особл. част. КК (напр., ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212 та ін.).

Згідно з ч. 2 ст. 44 КК 3. в. к. в. у випадках, передбачених КК, здійснюється виключно судом. Порядок 3. в. к. в. встановлюється законом.

3. в. к. в. може мати місце після вчинення злочину в період, якщо для цього виникли й існують передбачені КК підстави, проте в будь-якому разі до закінчення строку, протягом якого на особі лежить обов'язок відповідати за скоєне перед д-вою. За заг. правилом це день

закінчення строку давності (ст. 49 КК). З ін. боку, особа може бути звільнена від крим. відповідальності лише до того моменту, поки вона їй не була піддана, тобто до набрання закон. сили обвинувальним вироком суду. Отже, день набрання закон. сили обвинувальним вироком є межею, що розділяє З. в. к. в. і звільнення від покарання.

Ухвалення судом рішення про З. в. к. в. є актом, що свідчить про припинення крим.-прав. відносин між особою, яка вчинила злочин, і д-вою. Це означає також, що з цього моменту ця особа вже не несе обов'язку відповідати перед д-вою за скоєне, не може нести тягар крим. відповідальності. Виходячи з цього, вчинене раніше нею діяння визнається юридично незнаним, «забувається» (вчинений раніше злочин не може враховуватися при визначенні повторності і сукупності злочинів, рецидиві, призначенні покарання за вчинення нового злочину тощо). Водночас З. в. к. в. не свідчить про виправдання особи, оскільки крим. провадження припиняється з не реабілітуючих для особи підстав.

Передбачені законом види З. в. к. в. можуть бути поділені на групи за різними підставами. Так, залежно від того, правом чи обов'язком суду є З. в. к. в., виділяють 2 види такого звільнення: обов'язкове (імперативне) та необов'язкове (факультативне).

Факультативним є звільнення, передбачене ст. 47 КК (передача на поруки), ст. 48 КК (зміна обстановки) та ч. 1 ст. 97 КК (звільнення неповнолітнього від крим. відповідальності із застосуванням ін. заходів крим.-прав.

характеру, а саме: примусових заходів виховного характеру). Це означає, що за наявності передумов і підстав, передбачених зазначеними статтями, суд має право, але не зобов'язаний звільнити особу від крим. відповідальності. В усіх ін. випадках вимога закону про З. в. к. в. є імперативною, тобто зобов'язуючою суд звільнити особу від крим. відповідальності (напр., при дійовому каятті або примиренні з потерпілим, а також після закінчення строків давності, при спец. видах звільнення, передбачених в Особл. част. КК).

З. в. к. в. може бути безумовним та умовним. Безумовне звільнення означає, що особа звільняється від крим. відповідальності остаточно, безповоротно, незалежно від наст. поведінки особи після набрання закон. сили рішенням суду про її звільнення. З цього погляду всі види З. в. к. в. є безумовними, крім 2-х видів З. в. к. в.: 1) з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи орг-ції (ст. 47 КК); 2) неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97 КК). У цих випадках особа звільняється від крим. відповідальності за умови, що протягом певного строку вона поводитиметься певним чином. У протилежному разі вона може бути притягнута до крим. відповідальності за раніше вчинений злочин.

Передумовою З. в. к. в. є вчинення нею не тільки закінченого, а й незакінченого злочину, а також вчинення такого злочину індивідуально чи у співучасті. Кожен вид З. в. к. в. характеризується притаманними тільки йому передумовою та підставою. Тому кожен вид за-

стосовується самостійно і не може замінити один одного або поєднуватися з ін.

Лит.: Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. К., 2004; Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / О. Ф. Андрійко, Ю. В. Баулін, М. І. Іншин та ін. Д., 2013.

Ю. В. Баулін.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ

– обов'язковий безумовний вид звільнення від крим. відповідальності, передумови й підстави якого містяться у ст. 45 КК: особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необереж. злочин серед. тяжкості, крім корупційних злочинів, звільняється від крим. відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Дійове каяття як підстава звільнення від крим. відповідальності за ст. 45 КК – це активна добровільна позитивна посткрим. поведінка особи, спрямована на усунення фактичних шкідливих наслідків вчиненого нею злочину та на надання допомоги органам влади у його розкритті й розслідуванні, мотивом якої є щире каяття. Його об'єктивними ознаками є активне сприяння особою розкриттю вчиненого нею злочину, повне відшкодування завданих збитків, усунення заподіяної шкоди. Активним сприянням розкриттю злочину є дії особи, спрямовані на реальну допомогу органам влади у встановленні обставин, що можуть бути використані як докази

у крим. провадженні про вчинений нею злочин. Його основу утворюють правдиві, послідовні й повні свідчення особи, що мають значення для розкриття й розслідування крим. правопорушення. Проявами такого сприяння є повідомлення органам досуд. розслідування або суду ще не відомої їм інформації про вчинений злочин, про його учасників, допомога у відшукуванні речових доказів, у встановленні співучасників злочину, його свідків тощо. Відшкодуванням завданих збитків є внесення особою, що вчинила злочин, коштів (майна) у фонди фіз. або юрид. осіб, які зазнали втрат та витрат унаслідок злочин. діяння. Воно має бути повним, тобто відповідати реальним втратам (витратам) від злочину (повернення всього привласненого майна, передача речі, еквівалентної знищеній, компенсація потерпілому всіх витрат на його лікування в мед. установі тощо). Усунення заподіяної шкоди – це відновлення первинного (передзлочин.) стану предмета злочин. посягання (напр., ремонт пошкодженої речі, відновлення знищених док-тів), що може бути виконане особою самостійно або із залученням ін. осіб.

При визначенні обсягів відшкодування збитків (усунення шкоди) враховуються перш за все суспільно небезпеч. наслідки, що входять до об'єктивної сторони вчиненого особою злочину. Тому в комплексі ознак дійового каяття особи, якою вчинено злочин із форм. складом або готування чи замах на злочин, унаслідок чого не було заподіяно шкоди чи не завдані збитки, зазначені дії можуть бути відсутні. Реальна можливість їх виконання залежить від змісту заподіяної злочином шкоди, яка має